

23. Temporalna ekstenzija

<https://doi.org/10.31212/kogn.prist.2024.peji.23>

Zaključivanje o relativno trajnim karakteristikama osobe na osnovu njenog trenutnog emocionalnog stanja^{1,2}

Marija Pejičić³

SAŽETAK

Temporalna ekstenzija je vrsta kognitivne pristrasnosti koja se javlja u procesu socijalne kognicije, a ogleda se u spremnosti ljudi da formiraju impresiju o osobi na osnovu njenog trenutnog emocionalnog stanja. Javlja se tokom socijalnih interakcija, determinišući delom i njihov ishod. Jedan od glavnih ciljeva učesnika socijalne interakcije jeste tačno opažanje sagovornika, koje će omogućiti predviđanje njegovog ponašanja, te uspostavljanje kontrole nad tokom interakcije. Istraživanja su pokazala da se opažači, kako bi ostvarili taj cilj, često oslanjaju na facijalne signale. Rezultati studija koje su se bavile istraživanjem ove pojave pokazali su da facijalne ekspresije primarnih emocija (sreće, tuge, straha, odvratnosti, iznenađenja i ljutnje) opažači mogu da koriste kao informaciju o opštim interpersonalnim tendencijama, odnosno o stepenu izraženosti dominacije i afilijativnosti osobe koja ih manifestuje. Navedena pristrasnost objašnjava se oslanjanjem na postavke komunikacione teorije emocija, u kojoj se spremnost na delovanje tumači kao suština emocije, i pozivanjem na teorije atribucije i dominantnu orijentaciju opažača u atributivnom procesu.

Ključne reči: temporalna ekstenzija, emocija, formiranje impresije, dominacija, afilijativnost

Opažanje i ocenjivanje socijalnih objekata preduslov je i neizostavni deo procesa socijalne interakcije (Havelka, 2012). Opažači, kroz svoje prethodno iskustvo,

stiču određena znanja i otkrivaju određene principe na osnovu kojih izvode generalizovane sheme o ljudskoj prirodi (*implicitne teorije ličnosti*), a zatim ih, u kon-

¹ U radu su korišćeni prerađeni, dopunjeni i prilagođeni delovi iz doktorske disertacije „Formiranje impresije o osobi na osnovu facijalnih ekspresija emocija“ (Pejičić, 2020, Univerzitet u Nišu).

² 1) Ovo istraživanje podržalo je Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije (Ugovor br. 451-03-66/2024-03). 2) Pripremljeno u okviru projekta *Popularizacija nauke i naučnih publikacija u sferi psihologije i socijalne politike*, koji se izvodi na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu (br. 336/1-6-01).

³ Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu; email: marija.pejicic@filfak.ni.ac.rs

kretnoj socijalnoj interakciji, kombinuju s neposrednim izvorima podataka, stvarajući impresiju o osobi. Da bi interakcija bila uspešna, važno je da ova interpretacija neposrednih senzornih informacija bude što tačnija kako bi opažaču omogućila predviđanje budućih akcija te osobe. Opažač na osnovu toga planira sopstveno ponašanje i time uspostavlja kontrolu nad tokom interakcije. Za postizanje tog cilja opažač mora da uloži napor kako bi razumeo akcije te osobe (Baumeister & Bushman, 2011). S obzirom na to da je kapacitet za razmišljanje ograničen, ljudi neretko pribegavaju automatskom mišljenju, koje iziskuje manje napora u poređenju sa svesnim.

U ovom poglavlju pažnja će biti posvećena spremnosti opažača da izvodi zaključke o interpersonalnim osobinama ličnosti osobe na osnovu njenih facijalnih ekspresija primarnih emocija, odnosno o jednoj formi fenomena *temporalne ekstenzije*. Ovu vrstu greške neosnovane generalizacije izdvojili su Sekord i Bekmen (Secord & Backman, 1964), definišući je kao zaključivanje o relativno trajnim karakteristikama osobe na osnovu podataka dobijenih u jednoj situaciji, u jednom momentu. Odavno je utvrđeno da je za ljude petnaestominutni boravak u istoj prostoriji, bez mogućnosti međusobne komunikacije, bio dovoljan da postignu u izvesnom stepenu tačnu procenu prijatnosti i ekstrapoliraju druge osobe (Kenny et al., 1992; Watson, 1989).

Na ovu vrstu kognitivne pristrasnosti nije imun niko od nas. Na primer, prvi put vidimo profesora koji će nam držati predavanja tokom cele akademske godine. On dolazi na čas nasmejan, poletan, počinje da govori o sadržaju predmeta, a mi u glavi već formiramo sliku o njemu kao o srdačnoj osobi sa kojom će saradnja biti laka. Ono što, međutim, ne znamo jeste da je neposredno pre tog predavanja saznao da je njegova ćerka upisala postdiplomske studije na prestižnom fakultetu i da je njegovo raspoloženje determinisano situacijom, a ne osobinom ličnosti. Koje su praktične implikacije impresije koju smo stvorili? Na osnovu slike koju je stvorio, opažač formira određena očekivanja o ponašanju osobe sa kojom je u interakciji. U skladu s tim planira sopstveno ponašanje, kojim zatim izaziva odgovarajuće ponašanje kod opažene osobe (Baumeister & Bushman, 2011). Time se potvrđuju njegova očekivanja, pa i sheme iz kojih su proizašla. Drugim rečima, manifestuje se fenomen *samoispunjavajućeg proročanstva*, usled čega se navedena očekivanja i sheme dodatno učvršćuju, postaju dostupnije, te je njihova aktivacija još lakša. Na primer, ako opažač nasmejanu osobu proceni afilijativnom, to će ga podstaći na srdačan odnos prema njoj, na koji će onda odgovoriti srdačnošću, čime će se njegova početna očekivanja ispuniti.

Istraživačko pitanje bi moglo da se formuliše na sledeći način: koliko su po mišljenju opažača informativne facijalne

(Autorica ilustracije: Marija Pejičić; za ilustraciju je korišćena platforma Pixton, <https://app.pixton.com/>)

ekspresije primarnih emocija? Da li na osnovu njih opažać zaključuje samo o tome kako se posmatrana osoba oseća ili pokušava da predvidi i šta će ta osoba uraditi u datom trenutku ili čak tumači te ekspresije kao generalizovanu bihevioralnu tendenciju osobe, tražeći njenu osnovu u osobinama ličnosti?

Spremnost na delovanje sastavni je deo emocionalnog iskustva, a prema nekim autorima (Oatley & Jenkins, 1996/2007), to je srž emocije. Dakle, ako facijalne ekspresije emocija nose informaciju o privremenom unutrašnjem emocionalnom stanju osobe, opažać bi eventualno mogao da na osnovu njih predvidi ponašanje te osobe u konkretnoj situaciji. Međutim, pokazalo se da je temporalna ekstenzija češće pravilo nego izuzetak. Prema ekološkom pristupu, u osnovi ove tendencije leži temporalna ekstenzija tačnih veza između pojedinih emocija i određenih ponašanja. Tako, emocionalne ekspresije omogućuju formiranje impresije o osobinama koje

odgovaraju ponašanju izraženom tokom doživljavanja te emocije (Zebrowitz & Montepare, 2008, str. 1507).

Crte ličnosti, o kojima se zaključuje na osnovu facijalnih ekspresija, najčešće pripadaju domenu interpersonalnih crta koje se mogu prikazati u dvodimenzionalnom prostoru koji grade međusobno nezavisne dimenzije Dominacije i Afilijativnosti (*interpersonalni cirkumpleks model*, Trapnell & Wiggins, 1990; Wiggins et al., 1988). Osobe sa facijalnom ekspresijom sreće dobijaju obično viši skor na dimenziji Afilijativnosti u odnosu na druge emocije (Algoe et al., 2000; Bernardi, 2006; Hess et al., 2000; Knutson, 1996; Montepare & Dobish, 2003; Pejičić, 2020). Ekspresije straha, tuge i emocionalne neutralnosti obično su pozicionirane nešto niže na ovoj dimenziji, a osobe sa facijalnim izrazima ljutnje i odvratnosti najniže. Pridevi koji odgovaraju visokim skorovima na dimenziji Dominacije, pripisuju se osobama na čijim licima su prikazane sreća, ljutnja i odvratnost, dok se

osobinama pozicioniranim nisko na ovoj dimenziji češće opisuju osobe koje izražavaju tugu, strah i neutralnost. U skladu sa tim, ekspresije primarnih emocija su raspoređene u tri grupe. Prvu grupu čine one za koje je karakteristično pristupa- nje (visoka Afilijativnost i visoka Domi- nacija), kao što je ekspresija sreće; drugu grupu čine one koje karakteriše napad (niska Afilijativnost i visoka Dominacija), kao što su ekspresije ljutnje i odvratnosti;

treću kategoriju čine ekspresije izbegava- nja/povlačenja (niska Dominacija), odno- sno ekspresije tuge, straha i neutralne ekspresije.

Kako odgovoriti na navedeno istra- živačko pitanje? U nastavku sledi pri- kaz stimulus materijala, instrumenata, procedure, kao i odluka koje neko ko se bavim ovim pitanjem mora da donese, kroz prikaz prednosti i nedostataka sva- kog od ovih izbora.

Istraživački materijali

U studijama koje su se bavile spremno- šću opažaća da zaključuje o relativno trajnim osobinama ličnosti na osnovu trenutnih emocionalnih stanja, kao sti- mulus materijal najčešće su korišćene facijalne ekspresije emocija ([Algoe et al., 2000](#); [Bernardi, 2006](#); [Hess et al., 2000](#); [Knutson, 1996](#); [Montepare & Dobish, 2003](#); [Pejičić, 2020](#)). Zašto baš facijalne ekspresije emocija? Na osnovu rezultata ankete koju je sproveo Ekman ([Ekman, 2016](#)), jedan od vodećih istraživača u oblasti neverbalnih izraza emocija, utvr- đeno je da većina eksperata smatra da dosadašnji empirijski podaci podrža- vaju shvatanje da su facijalne ekspresije primarnih emocija univerzalne. U prilog ovom stanovištu govore i podaci dobi- jeni u studijama facijalnih ekspresija čulno depriviranih osoba, jednojajčanih blizanaca, čovekolikih majmuna, kao i u mnogim kros-kulturalnim istraživa-

njima (na primer, [Eibl-Eibesfeldt, 1973](#); [Ekman, 2003](#); [Galati et al., 1997](#); [Kendler et al., 2008](#); [Parr & Waller, 2006](#)). U prilog univerzalnosti facijalnih ekspresija pri- marnih emocija govore i rezultati jedne metaanalize ([Elfenbein & Ambady, 2002](#)). Izveden je zaključak da je svaka od šest primarnih emocija (sreća, tuga, strah, odvratnost, iznenađenje i ljut- nja) sastavljena iz specifičnih sklopova facijalnih izraza svojstvenih samo njoj, zbog čega se oni smatraju pouzdanim znacima doživljenih emocija.

Kao stimulus materijal, istraživači su najčešće koristili fotografije (na primer, [Knutson, 1996](#); [Montepare & Dobish, 2003](#); [Pejičić, 2020](#)), a u jednoj studiji su one kombinovane tako da se dobio efe- kat *prividnog kretanja* ([Knutson, 1996](#)), odnosno prividni prelaz iz neutralne u ekspresiju emocije i nazad u neutralno, što je dovodilo i do blagih promena u

rezultatima. Kako se dolazilo do ovih fotografija? Nekada (recimo, [Montepare & Dobish, 2003](#)) su se dobijale primenom metode opisane u radu Muzera i saradnika ([Mueser et al., 1984](#)): od ispitanika se tražilo da zatvore oči, zamisle nešto što kod njih proizvodi svaku od emocija, prikažu to na svom licu i otvore oči. Jedan od često korišćenih skupova ([Knutson, 1996](#); [Pejičić, 2020](#)) jeste POFA (*Pictures of Facial Affect*), autora Ekmana i Frizena ([Ekman & Friesen, 1976](#)), kao i JACFEE (*Japanese and Caucasian facial expressions*

of emotion), korišćen, na primer, u studiji Hesa i saradnika ([Hess et al., 2000](#)), a čiji su autori Matsumoto i Ekman ([Matsumoto & Ekman, 1988](#)). Prvi skup je sastavljen od crno-belih fotografija osoba svetle puti, dok je drugi skup sastavljen iz fotografija u boji osoba svetle puti i osoba i azijskog porekla. Na fotografijama oba skupa prikazane su, instrukcijom nastale, facijalne ekspresije šest osnovnih emocija (sreća, tuga, strah, odvratnost, iznenađenje, ljutnja), pri čemu u JACFEE bazi postoje i fotografije facijalne ekspresije prezira.

Ispitivanje procenjenih osobina ličnosti

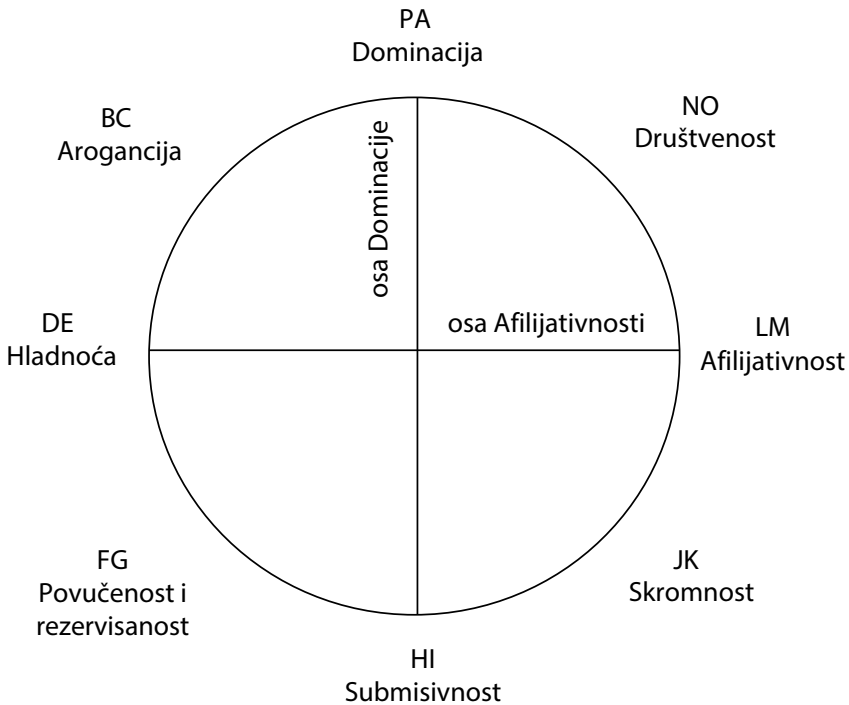
Kada se radi o osobinama koje se pripisuju osobama sa određenom facijalnom ekspresijom, najčešće se koristi interpersonalni cirkumpleks model ([Trapnell & Wiggins, 1990](#); [Wiggins et al., 1988](#)). Prema ovom modelu, interpersonalne crte se mogu prikazati u prostoru koji grade međusobno nezavisne dimenzije Dominacije i Afilijativnosti. Prva dimenzija, Dominacija, na jednom polu (PA) okuplja osobe koje su dominantne, samopouzdanе, sigurne, uporne, snažne i nadmene, a na drugom (HI) submisivne, stidljive, nesigurne, blage i obzirne osobe. Na jednom kraju druge dimenzije, dimenzije Afilijativnosti (LM), nalaze se topli, nežni, ljubazni, empatični, predusretljivi i saradljivi pojedinci, dok se na drugom kraju (DE) nalaze emocionalno hladne, bezob-

zirne i nemilosrdne osobe. Na Slici 23.1 može se videti ovaj model, prikazan kroz osam subdelova, koje obrazuju Dominacija, Afilijativnost i dve dodatne dimenzije: Društenost–Povučenost i rezervisanost, i Skromnost–Arogancija. Visok skor na skali Društenosti (NO) označava društvene, ekstravertne i vesele osobe, dok visok skor na skali Povučенosti i rezervisanosti (FG) postiču nedruštvene, introvertne i distancirane osobe. Dimenzija Skromnost–Arogancija na jednom polu (JK) okuplja pojedince koji su skromni i lakoverni, dok se na drugom polu (BC) nalaze arogantne, lukave i proračunate osobe.

Instrument koji je formiran za njihovo merenje i koji se u ovim istraživanjima najčešće koristi jeste *Revidirana skala interpersonalnih prideva* (engl. *Interpersonal*

Adjective Scale – IAS-R; [Wiggins et al., 1988](#)). Instrument je sastavljen od osam skala: Dominacija (PA), Submisivnost (HI), Afilijativnost (LM), Hladnoća (DE), Društvenost (NO), Povučенost i rezervisanost (FG), Skromnost (JK), Arogancija (BC). Svaka skala sadrži po osam prideva, čineći tako listu od 64 atributa. Ispitanik odgovara tako što pored svakog prideva upisuje broj od 1 do 8, čime procenjuje u kojoj meri ta osobina tačno opisuje određenu osobu (1 – *potpuno netačno*, 8 – *potpuno tačno*). Skorovi se izražavaju preko dimenzija Dominacije i Afilijativnosti primenom odgovarajuće formule. Dominacija se dobija preko formule: $PA - HI + .707(NO + BC - FG$

– JK), a Afilijativnost preko formule: $LM - DE + .707(NO - BC - FG + JK)$ (korigovano prema [Knutson, 1996](#)). Ovaj instrument je prvobitno namenjen samoproceni, a u studijama u kojima se istražuje temporalna ekstenzija, odnosno zahteva procenjivanje drugih, menja se samo početna instrukcija. U nekim studijama ([Pejičić, 2020](#)) korišćeni su svi pridevi, dok su u nekim drugim istraživanjima skraćivane liste tako da su bile sačinjene od 16 ([Montepare & Dobish, 2003](#)), odnosno 32 prideva ([Hess et al., 2000](#); [Knutson, 1996](#)), izabranih na osnovu analize faktorskih zasićenja, što je značajno štedelo vreme potrebno za procenjivanje stimulusa.

SLIKA 23.1. Interpersonalni cirkumpleks (adaptirano prema Wiggins, 1995).

Procedura istraživanja

Ispitanici se izlažu stimulus materijalu i dobijaju instrukciju da procene koliko tačno svaka od navedenih osobina opisuje osobu kojoj su izloženi. Uz skalu je moguće priložiti i definiciju svakog atributa. U jednoj studiji (Pejičić, 2020), na primer, svaki ispitanik je bio izložen nizu od 12 fotografija – 6 muškaraca i 6 žena – na čijim licima je bila prikazana po jedna od ispitivanih primarnih emocija (sreća, tuga, strah, odvratnost, iznenađenje, ljutnja). Ispitanici su bili podeljeni u grupe tako da je svaka grupa bila izložena istim stimulus osobama, ali sa različitim facijalnim ekspresijama. Na ovaj način je svaka osoba u stimulus materijalu imala na svom licu prikazanu svaku od emocija čime je kontrolisan efekat morfologije lica na zaključivanje o crtama ličnosti. Redosled prezentovanih stanja i stimulus osoba bio je kontrabalansiran. Dobili su informaciju da se ispituje intuitivna percepcija, kao u istraživanju Knutsona (Knutson, 1996), uz dodatnu instrukciju: *Videćete osobe koje su uhvaćene u jednom vremenskom trenutku. Zamislite da je to šalterski radnik ili radnik u prodavnici, koga ste videli nakratko i stvorili prvi utisak. Taj utisak sada treba da prenesete na papir* (Pejičić, 2020, str. 65). Svaka fotografija izlagana je onoliko dugo koliko je bilo potrebno za popunjavanje liste prideva, a u navedenoj studiji je to iznosilo, u

proseku, oko pet minuta po fotografiji. Pored morfologije, potrebno je voditi računa i o intenzitetu ekspresije koja je u nekim studijama uključena kao nezavisna varijabla (na primer, Hess et al., 2000), dok je u nekim statistički kontrolisana (na primer, Pejičić, 2020).

Kada se radi o korišćenju fotografija, odnosno statičnog stimulusa, postavlja se pitanje da li je dužina izlaganja fotografija možda povećala šansu da se na osnovu njih izvede zaključak o interpersonalnim crtama osobe. Istraživači su ovaj problem pokušavali da reše odgovarajućom instrukcijom (koju smo već naveli). Uprkos tome, ova paradigma je opšteprihvaćena u ovoj oblasti (Hess et al., 2000; Knutson, 1996; Montepare & Dobish, 2003) jer omogućuje kontrolu efekata potencijalnih konfundirajućih varijabli. Korišćenjem fotografija iz skupova fotografija koji se smatraju validnim izvorima informacija o prezentovanim emocionalnim stanjima (recimo, POFA skup), postiže se kontrola čistoće facijalnih ekspresija. Van laboratorijskih uslova, emocionalna stanja se u svom čistom obliku javljaju ređe nego u kombinaciji sa drugim emocijama.

Istraživači ovog fenomena suočavali su se sa još jednom dilemom prilikom operacionalizacije ove varijable – da li je nezavisna varijabla *prepoznata* emocija ili *prikazana* emocija? Drugim rečima, da li ispitanike treba pitati koju emociju

prepoznaju na fotografiji/snimku, pa zatim ispitivati njihovu tendenciju da toj osobi pripišu određene osobine, ili treba podrazumevati da je osoba tačno prepoznala o kojoj je emociji reč te da je osobu koja na svom licu prikazuje, na primer, tugu zaista videla kao tužnu i na osnovu toga joj pripisala određene osobine? Obe odluke imaju svoje prednosti i nedostatke. Prednost odluke da se u analizi koriste prepoznate kategorije, umesto onih izloženih, ogleda se u tome što ne ostavlja prostor za pitanja šta je ispitanik ocenjivao – on je sam tu emociju svrstao u određenu kategoriju, a zatim opisao tu osobu. S druge strane, ovaj zadatak bi mogao da ispitanicima otkrije cilj istraživanja. Ukoliko se donese odluka da se nezavisnom varijablom smatra prikazana/izložena emocija, smanjuje se verovatnoća da se otkrije cilj studije, ali ostaje sumnja da ispitanik osobine koje je obeležio uopšte nije pripisivao osobi koja na licu pokazuje tugu jer je on možda na njenom licu pogrešno prepoznao ljutnju, i u skladu sa tim, ocenjivao zapravo ljutitu, a ne tužnu osobu, kako je istraživač pretpostavio. Istraživači koji su odabrali drugi pristup navedeni problem su rešavali tako što su od posebne, nezavisne grupe ispitanika

tražili da procene kategoriju emocije prikazane na fotografiji, pa naknadnim analizama utvrđivali uspešnost indukovanja određenih emocija (Montepare & Dobish, 2003), ili su se vodili pretpostavkom da je korišćena baza fotografija (POFA skup; JACFEE skup) dovoljno pouzdan stimulus materijal, da ne zahteva ovakve provere (Hess et al., 2000; Knutson, 1996).

Rezultati studija koje su se bavile ispitivanjem fenomena temporalne ekstenzije u velikoj su saglasnosti (Algoe et al., 2000; Bernardi, 2006; Hess et al., 2000; Knutson, 1996; Montepare & Dobish, 2003; Pejičić, 2020), iako nisu svi istraživači u analizu uključivali sve primarne emocije. Knutson (Knutson, 1996) je u svoju studiju uključio ekspresije sreće, tuge, straha, odvratnosti, ljutnje i neutralnog emocionalnog stanja. Hess i saradnici (Hess et al., 2000) opredelili su se za facijalne ekspresije sreće, straha, odvratnosti i ljutnje. Treća studija (Montepare & Dobish, 2003) uključivala je ekspresije sreće, tuge, straha, iznenađenja i ljutnje. U jednom od istraživanja ispitivano je zaključivanje na osnovu ekspresije straha, odvratnosti i ljutnje (Algoe et al., 2000), dok je Bernardi (2006) u svoju studiju uključila samo ekspresije sreće i ljutnje.

Šta su facijalne ekspresije emocija govorele o afilijativnosti i dominaciji osoba koje su ih ispoljavale?

Opažači na osnovu trenutnih emocionalnih stanja neke osobe izvode zaključke

o stepenu njene afilijativnosti, odnosno njenoj toplini, nežnosti, predusretljivo-

sti i saradljivosti, te emocionalnoj hladnoći, bezobzirnosti i nemilosrdnosti, kao osobinama koje se nalaze na drugom kraju ove dimenzije. Pored toga, opažači procenjuju i njenu dominantnost, samopouzdanje, sigurnost, upornost i nadmenost (osobine karakteristične za visoku Dominaciju), odnosno submisivnost, stidljivost i nesigurnost (osobine karakteristične za nisku Dominaciju).

Afilijativnost. Osobe koje su izražavale sreću opažane se afilijativnijim u odnosu na osobe sa drugim ekspresijama. Sledili su strah i tuga, a osobe sa ekspresijama ljutnje i odvratnosti dosledno su dobijale najniže skorove na ovoj dimenziji (Algoe et al., 2000; Bernardi, 2006; Hess et al., 2000; Knutson, 1996; Montepare & Dobish, 2003; Pejičić, 2020). Knutson (Knutson, 1996) je u svom drugom eksperimentu fotografije kombinovao tako da se dobio efekat *prividnog kretanja*, te su ispitanici videli i prelaz iz neutralnog u emocionalno stanje, što je dovelo do, donekle, drugačijih nalaza. Ekspresija sreće nije menjala svoju poziciju, kao ni strah koji ju je sledio. Međutim, odvratnost se sada pokazala kao jasniji znak afilijativnosti nego tuga, koja je zauzela treće mesto (odmah posle straha i odvratnosti), dok su osobe sa ekspresijama ljutnje i neutralnog emocionalnog stanja *proglašene* najmanje afilijativnim. Kada se radilo o ekspresiji iznenađenja, ona je postojala u dvema navedenim studijama (Montepare & Dobish, 2003; Pejičić, 2020), i u obema se

o osobama koje su je prezentovale zaključivalo kao o afilijativnijim u odnosu na one sa ekspresijama ljutnje i odvratnosti, ali manje afilijativnim u odnosu na one sa facijalnom ekspresijom sreće.

Dominacija. U dosadašnjim studijama, ekspresije sreće, ljutnje i odvratnosti dobijale su visoku poziciju na dimenziji Dominacije, dok su osobe koje su izražavale tugu i strah dobile niže skorove na ovoj dimenziji (Algoe et al., 2000; Bernardi, 2006; Hess et al., 2000; Knutson, 1996; Montepare & Dobish, 2003; Pejičić, 2020). Neutralno emocionalno stanje upućivalo je na sličan zaključak kao i tuga i strah kada se radilo o ovoj dimenziji (Knutson, 1996). Kada je reč o iznenađenju, u jednoj studiji opažači su iznenađene osobe pozicionirali jednako visoko na ovoj dimenziji kao i srećne (Montepare & Dobish, 2003), dok su ispitanici u studiji koju je sprovedla Pejičić (2020) ovim osobama dodeljivali skorove srednje visine na Dominaciji.

Kao što je ranije navedeno, ovi rezultati doveli su do klasifikacije emocija u grupu onih koje karakteriše:

- 1) *pristupanje*, odnosno visoka Afilijativnost i visoka Dominacija – sreća;
- 2) *napad*, odnosno niska Afilijativnost i visoka Dominacija – ljutnja i odvratnost;
- 3) *izbegavanje/povlačenje*, odnosno niska Dominacija – tuga, strah i neutralna ekspresija (Knutson, 1996).

Kada se radi o emociji iznenađenja, rezultati dosadašnjih studija (Montepare & Dobish, 2003; Pejičić, 2020) nisu omogućili njeno kategorisanje u jednu od ovih grupa.

Jedno od prvih istraživanja ovog fenomena u Srbiji sprovela je Kostić (1995, prema Kostić, 2014), međutim rezultati nisu direktno uporedivi sa ostalim navedenim jer su za procenu crta ličnosti korišćeni pridevi koji su se u istraživanju Rota i Havelke (1967, prema Kostić, 2014) izdvojili kao najčešće korišćeni prilikom opisivanja ličnosti. Uprkos tome, i iz njih sledi spremnost ispitanika da na osnovu ekspresija sreća i iznenađenja izvode zaključak o većoj društvenosti osobe, nasuprot ekspresijama ljutnje i odvratnosti, koje su opažane nedruštvenim. Uplašene osobe u toj studiji ocenjene su nesamopouzdanim, a tužne i nedruštvenim.

Neka od navedenih istraživanja uključivala su i druge varijable, kao potencijalne moderatore u ovom odnosu, recimo, mladolikost lica stimulus osobe, privlačnost lica stimulus osobe (Montepare & Dobish, 2003), pripadnost etničkoj grupi (Hess et al., 2000), pol stimulus osobe (Algoe et al., 2000; Bernardi, 2006; Hess et al., 2000; Pejičić, 2020) i potreba za kognitivnom zatvorenosću opažača (Pejičić, 2020). Od navedenih varijabli, etnicitet i pol, kao socijalne kategorije, ostvarile su značajan efekat na spremnost opažača da

izvodi navedene zaključke. Kada je reč o polu, pokazalo se (Algoe et al., 2000; Bernardi, 2006; Pejičić, 2020) da se stimulusi ženskog pola generalno opažaju kao afilijativniji i manje dominantni nego stimulusi muškog pola. U kategorijama emocija u istraživanju Pejičić (2020) navedena razlika u nivou pripisane Dominacije i Afilijativnosti nije postojala kada se radilo o ljutnji. Nisu utvrđene polne razlike ni u visini opažene Afilijativnosti u vezi sa ekspresijom gađenja, dok su u svim drugim kategorijama stimulus osobe muškog pola opažane kao dominantnije, a manje afilijativne nego stimulus osobe ženskog pola. U istraživanju u kome su kao potencijalni moderatori uključeni pol i etnicitet (ispitanici svetle puti i azijskog porekla; Hess et al., 2000), otkriveno je da se osobe za koje se smatralo da češće pokazuju ljutnju (muškarci i osobe svetle puti), opažaju kao dominantnije i manje afilijativne.

Rezultati navedenih studija ukazuju na to da facijalna ekspresija osobe može poslužiti kao informacija o interpersonalnim atributima osobe, odnosno omogućava njeno pozicioniranje na dimenzijama Afilijativnosti i Dominacije, definisanim cirkumpleks modelom (Wiggins et al., 1988). Preostaje samo da se odgovori na pitanje zašto ljudi pripisuju ovako visoku informativnost nečemu što je tako promenljivo, kao što je emocionalno stanje osobe.

Koju funkciju za nas ima prepuštanje ovoj vrsti kognitivne pristrasnosti?

Moguće je da odgovor leži u adaptivnoj vrednosti naših reakcija na informacije o spremnosti osobe na približavanje, napad ili povlačenje, a koje nude upravo ekspresije emocija ([Zebrowitz & Collins, 1997](#)). Prema autorima komunikacione teorije emocija primarna funkcija emocija povezana je sa akcijom, a deo njih se javlja u interpersonalnim odnosima (Oatley & Johnson-Laird, 1995, prema Oatley & Jenkins, 1996/2007). Iako ova teorija nije apsolutno prihvaćena, mnogi autori zastupaju shvatanje da emocije imaju komunikativnu funkciju čak i onda kada akter, tj. osoba koja ih manifestuje, ne radi to u cilju slanja određene poruke (Ekman, 1993; [Fernandez-Dols & Ruiz-Belda, 1995](#); [Frijda & Mesquita, 1998](#); [Knutson, 1996](#); [Parkinson, 1996](#); [Van Kleef et al., 2010](#)). Prema ovom pristupu, doživljena sreća pokreće na prilaženje, saradnju i pokazivanje naklonosti, što je našlo i empirijsku potvrdu (Fridlund, 1994; [Frijda et al., 1989](#); [Isen, 1970](#); [Isen & Levin, 1972](#); [Parkinson, 1996](#); [Van Kleef et al., 2010](#)). Nasuprot njoj, tuga vodi pomirljivosti, te pasivnosti pojedinca ili ga podstiče na traženje pomoći (Oatley & Johnson-Laird, 1995, prema Oatley & Jenkins, 1996/2007; [Parkinson, 1996](#); [Van Kleef et al., 2010](#)). Sličnu poruku šalje i emocija

straha. Van Klif i saradnici ([Van Kleef et al., 2010](#)) smatraju da tuga i strah pripadaju istoj kategoriji emocija u odnosu na socijalnu funkciju – tužne i uplašene osobe komuniciraju potrebu za zaštitom i umirenjem. Kod emocije gađenja važno je razlikovati patogeno i seksualno gađenje, koji motivišu na udaljavanje i izbegavanje, od moralnog gađenja, koje može pokrenuti osobu na osuđivanje onih koji su prekršili moralne principe, pa čak i pozivanje na kolektivno osuđivanje i kažnjavanje ([Kurzban et al., 2007](#); [Tybur et al., 2013](#)). Slično, pojedinci koji osećaju ljutnju mogu komunicirati svoju spremnost da napadnu i namerno povrede druge (Ekman & Friesen, 1975/2003; [Frijda et al., 1989](#); [Hutcherson & Gross, 2011](#); Oatley & Johnson-Laird, 1995, prema Oatley & Jenkins, 1996/2007; [Roseman et al., 1994](#)). Na ovaj način ljutnja jeste i signal moći i dominacije ([Tiedens, 2001](#)). U jednoj kros-kulturnoj studiji, koja je obuhvatila studente iz 27 država, ustanovljeno je da je osećanje sreće zaista vodilo približavanju ljudima, ljutnja okretanju protiv ljudi, dok je udaljavanje od njih pratilo sve ispitivane negativne emocije (tuga, strah, gađenje, ljutnja, stid i krivica), ali je to bilo najmanje izraženo kada je osoba doživlja-

vala strah i ljutnju (Wallbott & Scherer, 1986). Iako ljudi mogu odstupiti od ovih obrazaca, oni usled nedostatka resursa ili u cilju štednje resursa, primenjuju

baš njih jer su se kroz evoluciju pokazali najdelotvornijim, oslanjajući se tako na emocije kao heuristike (Oatley & Jenkins, 1996/2007).

Teorije atribucije

Kako bi se razumela ova vrsta kognitivne pristrasnosti neophodno je osvrnuti se i na teorije atribucije. Kada opažač zaključuje o uzorcima nečijeg ponašanja, njegova dominantna orijentacija je traženje uzroka u invarijantnim svojstvima – sposobnostima ili relativno trajnim osobinama ličnosti (Heider, 1958). Džouns i Dejvis (Jones & Davis, 1965), u svojoj teoriji korespondentnog zaključivanja, pokušali su da definišu načela koja vode izvođenju zaključka o dispozicionim svojstvima osobe kao dovoljnim uzrocima njenog ponašanja. Korespondentni zaključak bi, na primer, bio da se osoba ponaša dominantno jer poseduje crtu dominacije. U kontekstu facijalnih ekspresija emocionalnih stanja, to bi značilo da se osobi koja se osmehuje pripisuje toplina, srdačnost (afilijativnost) kao generalna karakteristika. Utvrđeno je da čak i kada su opažaču dostupni podaci o situaciji kao faktoru koji je mogao da uslovi neko ponašanje, on pokazuje tendenciju da u pojedincu prepozna predispoziciju za taj akt. Ova pristrasnost u opažanju je nazvana *osnovnom atribucionom pristrasnošću* (Ross, 1977). Tako, temporalna

ekstenzija, odnosno tendencija opažača da osobi pripisuje relativno trajne karakteristike ličnosti na osnovu ponašanja opaženog u jednoj situaciji, može biti shvaćena i kao oblik osnovne atribucione pristrasnosti.

Gilbert i Malon (Gilbert & Malone, 1995) navode psihološke mehanizme koji mogu biti odgovorni za ovu vrstu pristrasnosti u atribucionom procesu. Između ostalog, izdvajaju i nepoznavanje situacije ili značenja koje osoba pridaje situaciji i usmerenost opažača na aktera, te njegovu nespremnost da uloži napor i koriguje prethodno izveden korespondentni zaključak. Ako opažaču nije poznata situacija koja je dovela do određene reakcije osobe koju posmatra ili mu nije poznato značenje koje ta osoba pridaje situaciji, sa većom verovatnoćom će izvesti internalnu atribuciju, odnosno uzroke tražiti u karakteristikama aktera. U ispitivanjima temporalne ekstenzije situacija često ostaje nepoznata opažaču. Pored toga, različiti autori (Jones & Nisbett, 1972; Krull, 1993; Malle et al., 2007; Pronin et al., 2004) pokazuju da opažač, u situaciji kada je dominantno usmeren na osobu, kao što je slučaj sa zaključivanjem o osobinama

ličnosti na osnovu emocionalnog stanja, zanemaruje situacione činioce, čak i kada su dostupni, a njihovo uzimanje u obzir

zahtevaće dodatni napor, te i veću motivaciju, zbog čega se retko pomera sa ovog prvog koraka koji je izvršen automatski.

Zaključak

Odgovor na navedeno istraživačko pitanje bi bio da opažači facijalne ekspresije primarnih emocija smatraju vrlo informativnim, te na osnovu njih zaključuju i o stabilnim svojstvima osobe, odnosno njihovoj afilijativnosti i dominaciji. Drugim rečima, ova vrsta kognitivne pristrasnosti se dosledno potvrđuje u istraživanjima. U njima je utvrđeno i da socijalna kategorija kojoj neka osoba pripada (etnicitet, pol) može biti važan podatak za opažača, te donekle izmeniti ove zaključke, što ukazuje na interakciju između temporalne ekstenzije i stereotipa, dve vrste pristrasnosti u procesu opažanja osoba koje stoje u osnovi nepotrebne generalizacije. Nepoznavanje situacije i niska motivacija ispitanika mogu povećati verovatnoću prepuštanja temporalnoj ekstenziji. Stoga bi preporuka istraživačima bila da rade na motivaciji ispitanika kako bi povećali

validnost rezultata. To se može postići tako što će pre izlaganja stimulusu ispitanicima saopštiti da će se u drugoj fazi istraživanja susresti sa osobama na fotografijama (uz informisanje o tome da procene koje su dali u prvoj fazi neće biti javne kako bi se izbegao uticaj socijalne poželjnosti u odgovaranju). Takođe, Ekman (Ekman, 1999) smatra da prezir treba svrstati u grupu primarnih emocija, te bi buduća istraživanja temporalne ekstenzije mogla da uključe i facijalne ekspresije ove emocije.

Bez ovakvih generalizacija naš kognitivni aparat bio bi preopterećen. Kako bismo bili funkcionalni, mi težimo predviđanjima na osnovu karakteristika koje atribuiramo pripadnicima određenih kategorija. Ove studije pokazuju da trenutna emocionalna stanja mogu biti kriterijum na osnovu koga će biti izvršena navedena kategorizacija.

Literatura

Algoe, S. B., Buswell, B. N., & DeLamater, J. D. (2000). Gender and job status as contextual cues for the interpretation of facial expression of emotion. *Sex roles*, 42(3/4), 183–208. DOI: [10.1023/A:1007087106159](https://doi.org/10.1023/A:1007087106159)

Baumeister, R. F., & Bushman, B. J. (2011). *Social psychology and human nature* (2nd Edition). San Francisco, CA, US: Cengage. ISBN: 0495601330, 978-0495601333

- Bernardi, J. (2006). A comparison of dominance and affiliation ratings based on emotional state, sex, and status. Master's Theses, Louisiana State University. DOI: [10.31390/gradschool_theses.3749](https://doi.org/10.31390/gradschool_theses.3749)
- Eibl-Eibesfeldt, I. (1973). The expressive behavior of the deaf-and-blind born. In M. von Cranach & I. Vine (Ed.), *Social Communication and Movement* (1st Edition) (pp. 163–193). London: Academic Press. ISBN: 0-12-724750-5
- Ekman, P. (1993). Facial expression and emotion. *American Psychologist*, 48(4), 384–392. DOI: [10.1037/0003-066X.48.4.384](https://doi.org/10.1037/0003-066X.48.4.384)
- Ekman, P. (1999). Facial expressions. In T. Dalgleish & M. Power (Eds.), *Handbook of cognition and emotion* (pp. 301–320). Sussex, U.K.: John Wiley & Sons, Ltd. ISBN: 978-0-471-97836-7
- Ekman, P. (2003). *Emotions revealed*. New York: Times Books. ISBN: 0-8050-7275-6
- Ekman, P. (2016). What scientists who study emotion agree about. *Perspectives on Psychological Science*, 11(1), 31–34. DOI: [10.1177/1745691615596992](https://doi.org/10.1177/1745691615596992)
- Ekman P., & Friesen W. V. (1976). *Pictures of facial affect*. San Francisco, CA, US: Human Interaction Laboratory, University of California Medical Center.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (2003). *Unmasking the face: A guide to recognizing emotions from facial clues*. Cambridge, MA, US: Malor Books. (Originalno delo publikovano 1975). ISBN-10 : 1883536367; ISBN-13: 978-1883536367
- Elfenbein, H. A., & Ambady, N. (2002). On the universality and cultural specificity of emotion recognition: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 128(2), 203–235. DOI: [10.1037/0033-2909.128.2.203](https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.2.203)
- Fernandez-Dols, J., & Ruiz-Belda, M. (1995). Are smiles signs of happiness? Gold medal winners at the Olympic games. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(6), 1113–1119. DOI: [10.1037/0022-3514.69.6.1113](https://doi.org/10.1037/0022-3514.69.6.1113)
- Fridlund, A. J. (1994). *Human facial expression: An evolutionary view*. San Diego, CA, US: Academic Press. ISBN-10: 0122676300; ISBN-13: 978-0122676307
- Frijda, N. H., Kuipers, P., & ter Schure, E. (1989). Relations among emotion, appraisal, and emotional action readiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(2), 212–228. DOI: [10.1037/0022-3514.57.2.212](https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.2.212)
- Frijda N. H., & Mesquita B. (1998). The analysis of emotions. In: M. F. Mascolo & S. Griffin (Eds.), *What develops in emotional development?* (pp. 273–295), Boston, MA, US: Springer. DOI: [10.1007/978-1-4899-1939-7_11](https://doi.org/10.1007/978-1-4899-1939-7_11)
- Galati, D., Scherer, K. R., & Ricci-Bitti, P. E. (1997). Voluntary facial expression of emotion: comparing congenitally blind with normally sighted encoders. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(6), 1363–1379. DOI: [10.1037/0022-3514.73.6.1363](https://doi.org/10.1037/0022-3514.73.6.1363)
- Gilbert, D. T., & Malone, P. S. (1995). The correspondence bias. *Psychological Bulletin*, 117(1), 21–38. DOI: [10.1037/0033-2909.117.1.21](https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.1.21)
- Havelka, N. (2012). *Socijalna percepcija*. Beograd: Zavod za udžbenike. ISBN 10: 8617178655; ISBN 13: 9788617178657
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley. DOI: [10.1037/10628-000](https://doi.org/10.1037/10628-000)

- Hess, U., Blairy, S., & Kleck, R. E. (2000). The influence of facial emotion displays, gender, and ethnicity on judgments of dominance and affiliation. *Journal of Nonverbal Behavior*, 24(4), 265–283. DOI: [10.1023/A:1006623213355](https://doi.org/10.1023/A:1006623213355)
- Hutcherson, C. A. & Gross, J. J. (2011). The moral emotions: A social-functional account of anger, disgust and contempt. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(4), 719–737. DOI: [10.1037/a0022408](https://doi.org/10.1037/a0022408)
- Isen, A. (1970). Success, failure, attention and reactions to others: The warm glow of success. *Journal of Personality and Social Psychology*, 15(4), 294–301. DOI: [10.1037/h0029610](https://doi.org/10.1037/h0029610)
- Isen, A. M., & Levin, P.F. (1972). The effect of feeling good on helping: Cookies and kindness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 21(3), 384–388. DOI: [10.1037/h0032317](https://doi.org/10.1037/h0032317)
- Jones, E. E., & Davis, K. E. (1965). From acts to dispositions: The attribution process in person perception. *Advances in Experimental Social Psychology*, 2, 219–266. DOI: [10.1016/S0065-2601\(08\)60107-0](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60107-0)
- Jones, E. E., & Nisbett, R. E. (1972). The actor and the observer: Divergent perceptions of the causes of behavior. In E. E. Jones, D. E. Kanouse, H. H. Kelley, R. E. Nisbett, S. Valins, & B. Weiner (Eds.), *Attribution: Perceiving the causes of behavior* (pp. 79–94), Morristown, NJ, US: General Learning Press. ISBN: 9780382250262, 0382250265
- Kendler, K. S., Halberstadt, L. J., Butera, F., Myers, J., Bouchard, T., & Ekman, P. (2008). The similarity of facial expressions in response to emotion-inducing films in reared-apart twins. *Psychological medicine*, 38(10), 1475–1483. DOI: [10.1017/S0033291707001535](https://doi.org/10.1017/S0033291707001535)
- Kenny, D. A., Homer, C., Kashy, D. A., & Chu, L. (1992). Consensus at zero acquaintance: Replication, behavioral cues, and stability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 88–97. DOI: [10.1037//0022-3514.62.1.88](https://doi.org/10.1037//0022-3514.62.1.88)
- Knutson, B. (1996). Facial expressions of emotion influence interpersonal trait inferences. *Journal of Nonverbal Behavior*, 20(3), 165–182. DOI: [10.1007/BF02281954](https://doi.org/10.1007/BF02281954)
- Kostić, A. (2014). *Govor lica – značenja facijalnih ponašanja* (3. izdanje). Niš: Filozofski fakultet. ISBN: 978-86-7379-318-7
- Krull, D. S. (1993). Does the grist change the mill? The effect of the perceiver's inferential goal on the process of social inference. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19(3), 340–348. DOI: [10.1177/0146167293193011](https://doi.org/10.1177/0146167293193011)
- Kurzban, R., DeScioli, P., & O'Brien, E. (2007). Audience effects on moralistic punishment. *Evolution and Human Behavior*, 28(2), 75–84. DOI: [10.1016/j.evolhumbehav.2006.06.001](https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2006.06.001)
- Malle, B. F., Knobe, J. M., & Nelson, S. E. (2007). Actor-observer asymmetries in explanations of behavior: New answers to an old question. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(4), 491–514. DOI: [10.1037/0022-3514.93.4.491](https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.4.491)
- Matsumoto D., & Ekman, P. (1988). *Japanese and Caucasian facial expressions of emotion (JACFEE)* [Slides]. San Francisco, CA: Intercultural and Emotion Research Laboratory, Department of Psychology, San Francisco State University.

- Montepare, J.M., & Dobish, H. (2003). The contribution of emotion perceptions and their overgeneralizations to trait impressions. *Journal of Nonverbal Behavior*, 27(4), 237–254. DOI: [10.1023/A:1027332800296](https://doi.org/10.1023/A:1027332800296)
- Mueser, K. T., Grau, B. W., Sussman, S., & Rosen, A. J. (1984). You're only as pretty as you feel: Facial expression as a determinant of physical attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 469–478. DOI: [10.1037/0022-3514.46.2.469](https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.2.469)
- Oatley, K., & Jenkins, J. M. (2007). *Razumijevanje emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap. (Originalno delo publikovano 1996). ISBN: 9789531911849
- Parkinson, B. (1996). Emotions are social. *British Journal of Psychology*, 87(4), 663–683. DOI: [10.1111/j.2044-8295.1996.tb02615.x](https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.1996.tb02615.x)
- Parr, L. A., & Waller, B. M. (2006). Understanding chimpanzee facial expression: insights into the evolution of communication. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 1(3), 221–228. DOI: [10.1093/scan/nsi031](https://doi.org/10.1093/scan/nsi031)
- Pejičić, M. (2020). Formiranje impresije o osobi na osnovu facijalnih ekspresija emocija. (Neobjavljena doktorska disertacija). Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu, Niš. <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/18154/Disertacija.pdf?sequence=1>
- Pronin, E., Gilovich, T., & Ross, L. (2004). Objectivity in the eye of the beholder: divergent perceptions of bias in self versus others. *Psychological Review*, 111(3), 781–799. DOI: [10.1037/0033-295X.111.3.781](https://doi.org/10.1037/0033-295X.111.3.781)
- Roseman, I. J., Wiest, C., & Swartz, T. S. (1994). Phenomenology, behaviors, and goals differentiate discrete emotions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(2), 206–221. DOI: [10.1037/0022-3514.67.2.206](https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.2.206)
- Ross, L. (1977). The Intuitive Psychologist and His Shortcomings: Distortions in the Attribution Process. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (pp. 173–220). New York: Academic Press. DOI: [10.1016/S0065-2601\(08\)60357-3](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60357-3)
- Secord, P. F., & Backman, C. W. (1964). *Social psychology* (2nd Edition). New York, NY, US: McGraw Hill. ISBN: 0070559120, 9780070559127
- Tiedens, L. Z. (2001). Anger and advancement versus sadness and subjugation: The effect of negative emotion expressions on social status conferral. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(1), 86–94. DOI: [10.1037/0022-3514.80.1.86](https://doi.org/10.1037/0022-3514.80.1.86)
- Trapnell, P. D., & Wiggins, J. S. (1990). Extension of the Interpersonal adjective scales to include the Big Five dimensions of personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(4), 781–790. DOI: [10.1037/0022-3514.59.4.781](https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.4.781)
- Tybur, J. M., Lieberman, D., Kurzban, R., & DeScioli, P. (2013). Disgust: Evolved function and structure. *Psychological Review*, 120(1), 65–84. DOI: [10.1037/a0030778](https://doi.org/10.1037/a0030778)
- Van Kleef, G. A., De Dreu, C. K., & Manstead, A. S. (2010). An interpersonal approach to emotion in social decision making: The emotions as social information model. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 42, pp. 45–96). Burlington, NC, US: Academic Press. DOI: [10.1016/S0065-2601\(10\)42002-X](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(10)42002-X)
- Wallbott, H. G., & Scherer, K. R. (1986). How universal and specific is emotional experience?

- rience? Evidence from 27 countries on five continents. *Social Science Information*, 25(4), 763–795. DOI: [10.1177/053901886025004001](https://doi.org/10.1177/053901886025004001)
- Watson, D. (1989). Strangers' ratings of the five robust personality factors: Evidence of a surprising accuracy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 120–128. DOI: [10.1037/0022-3514.57.1.120](https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.1.120)
- Wiggins, J. S. (1995). *Interpersonal Adjective Scales: Professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Wiggins, J. S., Trapnell, P., & Phillips, N. (1988). Psychometric and geometric characteristics of the Revised interpersonal adjective scales (IAS-R). *Multivariate Behavioral Research*, 23(4), 517–530. DOI: [10.1207/s15327906mbr2304_8](https://doi.org/10.1207/s15327906mbr2304_8)
- Zebrowitz, L. A., & Collins, M. (1997). Accurate social perception at zero acquaintance: The traits of a Gibsonian approach. *Personality and Social Psychology Review*, 1(3), 203–222. DOI: [10.1207/s15327957pspr0103_2](https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0103_2)
- Zebrowitz, L. A., & Montepare, J. M. (2008). Social psychological face perception: Why appearance matters. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(3), 1497–1517. DOI: [10.1111/j.1751-9004.2008.00109.x](https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2008.00109.x)

ABSTRACT

Temporal extension is a type of cognitive bias that occurs in the process of social cognition and is reflected in people's readiness to form an impression of a person based on their current emotional state. It arises during social interactions, partly determining their outcomes. One of the main goals of social interaction participants is to accurately perceive their conversation partner, which enables them to predict his/her behavior and establish control over the course of the interaction. Research has shown that perceivers often rely on facial signals to achieve this goal. Results of studies investigating this phenomenon have shown that perceivers can use facial expressions of primary emotions (happiness, sadness, fear, disgust, surprise, and anger) as information about general interpersonal tendencies, such as the degree of Dominance and Affiliation of a person who is manifesting them. This bias is explained by relying on the assumptions of the communication theory of emotions, which considers readiness for action as the essence of emotion, as well as by referring to attribution theories and the dominant orientation of the perceiver in the attribution process.

Keywords: temporal extension, emotion, impression formation, Dominance, Affiliation